

**ПРОЕКТУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ**

У вищій педагогічній освіті проблема підготовки компетентних, творчих фахівців, здатних орієнтуватися у швидкоплинному світі залишається в наш час найважливішою.

Прийнятий як напрям модернізації освіти, компетентнісний підхід відображає її орієнтацію на більш практичний результат навчання: не просто нагромадження знань, а набуття компетентності, здатність бути фахівцем в умовах змін.

У суспільстві до професії педагога висуваються певні вимоги, що характеризують рівень його кваліфікації. Саме під час підготовки у вищому навчальному закладі майбутній фахівець має спрямовуватися на той професійний рівень, який від нього очікують і який забезпечить успіх у діяльності.

Основним напрямом професійної діяльності вчителя технології вважається проектно-технологічна та художньо-проектна. Ці види діяльності є порівняно новими для галузі трудової підготовки школярів, оскільки вона довгий час мала характер самообслуговування та домогосподарювання. Проте тепер не виникає сумніву, що задачі підготовки молоді до трудової (професійної) діяльності мають вирішуватися через творчість у галузі дизайну. Належну підготовку до цього має одержати вчитель технології у процесі вивчення спеціальних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Компетентнісний підхід (Л. Анциферова, Є. Зеєр, І. Зимняя, Л. Львов, Г. Селевко, А. Хуторський) пов'язаний із замовленням на освіту з боку роботодавців: тих, кому потрібен компетентний фахівець. Цей підхід акцентує увагу на результатах освіти, причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

У процесі вивчення особливостей професійної підготовки учителів у Англії Л. Поліщук з'ясувала, що Національний стандарт кваліфікованого вчителя (2007 р.) включає не лише професійні ознаки та професійні знання, але й розуміння та професійні навички, що визначають широкий спектр професійних якостей (широка ерудиція, різноманітні духовні інтереси, креативність тощо), умінь та навичок учителів управляти власною педагогічною діяльністю, створювати сприятливу атмосферу в навчально-виховному процесі (співпраця з колегами та батьками, постійний взаємозв'язок з учнями тощо) [5, с. 10].

Ще у 2003 році задля модернізації освітніх галузей в Україні експерти запропонували конкретні кроки, зокрема:

– відмова від так званої енциклопедичності змісту, прагнення змоделювати в шкільному предметі логіку науки, її структуру та компоненти, що не дає змоги засвоювати знання, необхідні для виконання практичних, ситуаційних, ціннісно-орієнтованих, комунікативних завдань;

– поглиблення диференціації навчання, особливо профільного, тобто відмова від засвоєння всіма учнями знань і вмінь, що є базовими лише для професійної освіти певного профілю [4, с. 60].

У сучасних ринкових умовах компетентнісний підхід у підготовці фахівця є необхідним, але його реалізація пов'язана із багатьма суперечностями. Однією з них є різниця між змістом кваліфікаційних характеристик, визначених державою (тобто чіткого переліку знань і вмінь, значимих з точки зору отримання диплому) та вимогами роботодавця, для якого більше значення мають базові комунікативні, інформаційні компетенції, наявність досвіду роботи за спеціальністю та рекомендацій [1].

Метою статті є визначення змісту дизайнерських компетенцій майбутнього вчителя технології на основі аналізу освітніх стандартів та можливостей навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи.

Проаналізувавши відомі визначення всіх аспектів компетентнісного підходу, російський вчений А. Бермус визначив змістовні відмінності, що свідчить про деякі суперечливості у його впровадженні.

Одну із суперечностей дослідник вбачає у тому, що компетентнісний підхід розглядається як діалектична альтернатива кредитному підходу з його нормуванням змістовних одиниць і оцінюванням обсягу і якості знань у формі екзаменів. На противагу тому, під час оцінювання компетенцій і компетентності доцільніше використовувати об'єктивні методи діагностики діяльності (спостереження, експертиза продуктів професійної діяльності, захист навчальних портфелів тощо).

Провідним поняттям компетентнісного підходу А. Бермус називає «освітній домен». Підсумкова компетентність уявляється як сукупність таких доменів, а кожен домен формується як специфічна функція (аспект) майбутньої професійної діяльності. У свою чергу, кожен із доменів конкретизується на двох чи більше рівнях: перший – види діяльності і проблеми, до вирішення яких мають бути готові випускники; другий – окремі дії та властивості, що необхідні для успішної діяльності. У підсумку описів компетенцій наводять шкали, на яких відмічають стандартні рівні професійної компетентності (новачок, користувач, досвідчений користувач, професіонал, експерт та ін.) [1].

Компетентнісний підхід дозволяє виробити чіткі критерії якості майбутньої діяльності, що дозволяють майбутнім робітникам здійснювати цілеспрямовану підготовку для отримання визнання у цій галузі.

У практиці вітчизняної освіти давно підмічено, що «класична» шкільна підготовка молоді переобтяжена теоретичними відомостями, наслідком засвоєння яких стає набір дещо розрізнених уявлень про світ та положення в ньому людини. Водночас, необхідно визнати, що трудове навчання майже ніколи не було одним із провідних предметів середньої освіти, чим викликало недостатньо відповідальне відношення у суспільстві.

Проте успішний досвід високорозвинених країн (Англія, Японія) щодо широкого запровадження дизайн-освіти примушує замислитися над зв'язком між увагою до цієї галузі та поступом держави. Дизайн як галузь діяльності зі створення прийнятної для людини естетичного середовища надає значні можливості для отримання позитивних результатів як для учня, так і для вчителя. Необхідність підготовки вчителя технології до діяльності, пов'язаної із дизайном речей, спонукає до аналізу і формулювання змісту його дизайнерських компетенцій.

Дизайнерські компетенції вчителя технології пов'язані із організацією різного роду художньо-практичної діяльності учнів і можуть реалізуватися у проведенні уроків швейного профілю, технології приготування страв (естетичне оформлення страв, дизайн середовища кухні, їдальні), виготовлення і декору предметів побуту та сувенірів; суспільно-корисній роботі (виготовлення призів, сувенірів, подарунків, вироби для благодійних ярмарок); оформленні шкільних приміщень (навчальної майстерні, виставок дитячої творчості, пришкільних ділянок); у власній творчій і виставковій діяльності.

Зміст уроків трудового навчання, визначений у інваріантній і варіативній частинах програми, на вісімдесят відсотків пов'язаний із опануванням технік і технологій декоративного мистецтва (вишивка, писанкарство, ажурне випилювання, мозаїка по дереву, бісероплетіння та ін.). На нашу думку, в цій роботі важливо не лише озброїти учня практичними вміннями виготовлення і оздоблення речей, але й підвищувати художньо-естетичний рівень результатів практичної діяльності. Мається на увазі, що учні під керівництвом учителя мають навчитися будувати композицію твору, використовувати художні засоби виразності, притаманні декоративному мистецтву. Необхідно формувати в учнів переконання, що будь-яка ужиткова чи декоративна річ, виготовлена вручну, несе на собі ознаки твору мистецтва, тому має бути досконалою.

Перед учителем трудового навчання постають наступні задачі:

- розвивати художньо-естетичне сприйняття оточуючого світу, фантазію учнів;
- вчити користуватись набутими навичками, вміннями при виконанні творчих робіт;
- ознайомлювати учнів із теоретичними основами декоративно-ужиткового мистецтва, вивчати історію виникнення того чи іншого виду декоративно-ужиткового мистецтва;

– доносити до школярів думку про необхідність вивчення мистецтва та історії свого краю, своєї країни на прикладі творчості народних майстрів.

Найбільш характерна риса сучасного українського декоративно-ужиткового мистецтва – вірність традиціям. Тому основою у вивченні декоративно-ужиткового мистецтва є необхідність знати і поважати історичну культуру свого народу. Якщо завдяки вчителю школярі долучаються до здобутків народних майстрів, зацікавлюються новими розробками сучасних художників, це сприяє вихованню любові до мистецтва, до прекрасного, розвиває естетичний смак.

Очевидно, що в роботі вчителя технології виникає все більше точок дотикання із сферою декору і дизайну. То ж які професійні характеристики набувають цінності в таких умовах?

Підходячи до всебічного розгляду питання дизайнерських компетенцій вчителя технології, варто встановити, які компетенції вважаються важливими для власне дизайнерів.

Дизайнер – творча, цікава і водночас складна професія. Будучи спрямованою на предметне оточення, дизайнерська діяльність, як правило, передбачає контакт і взаємодію із замовником. До професії дизайнер роботодавці висувають наступні групи вимог:

– вимоги до індивідуальних особливостей (гарний естетичний смак, наочно-образне мислення, добрий окомір та здатність розрізняти кольори, відношення до світу речей як перетворювача, сміливий склад розуму, творча уява);

– вимоги до професійної підготовки: знання основ рисунка і композиції, орієнтація в живопису, скульптурі, графіці; гарна підготовка з фізики, біології, естетики, соціології та психології; знання технології виробництва; спеціальні знання (тенденції вдосконалення проєктованих виробів; технічна естетика та ергономіка, методи художнього конструювання).

Особливою статтею у професійних вимогах до дизайнера проходить компетентність у спілкуванні з іншими людьми, що є частиною професіоналізму дизайнера.

А. Вілкова, ґрунтуючись на сучасних дослідженнях, узагальнила структуру професійної компетентності спеціаліста-дизайнера, що містить такі компоненти: проєктно-графічна компетентність; соціальна компетентність; комунікативна компетентність; полікультурна компетентність; правова компетентність та ін. Науковець виокремлює компетентність, що формується в процесі навчання живопису, яка, в свою чергу, містить такі компоненти: теоретико-технологічний, практичний, творчий та особистісний [2, с. 13].

Професійну компетентність графічного дизайнера О. Кулешова визначає як інтегративне особистісне утворення фахівця, що відображає якість його загальноосвітньої, загальнохудожньої та спеціальної професійної підготовки, індивідуально-особистісні характеристики, креативність: цінності, що забезпечують успішність у професійній діяльності. Професійна компетентність графічного дизайнера характеризується такими компонентами: когнітивно-діяльним, мотиваційно-ціннісним, індивідуально-особистісним (образне мислення, що формує морфологію дизайнерського об'єкта, специфіка уяви та креативності, особливі пропорції поєднання образного і понятійного компонентів) [3].

В. Щукіна вважає, що дизайнерська компетентність майбутнього педагога професійного навчання (дизайн) є необхідним компонентом його професійної культури. Дизайнерська компетентність забезпечує готовність до дизайн-діяльності, включає сукупність теоретичних знань, практичних навичок та особистісних якостей, що мають важливе значення для успішної реалізації в майбутній професійній діяльності.

У структурі дизайнерської компетентності майбутніх педагогів професійного навчання В.Щукіна виділяє: художньо-естетичну, виробничо-технологічну, проєктну, технічну, науково-дослідницьку, організаційно-економічну та комунікативну компетенції; а також професійно значимі якості особистості: естетичний смак, проєктне мислення, креативність, самостійність, а також досвід навчально-професійної діяльності [7].

Задля виявлення компетентнісного змісту нинішньої освіти А. Хуторським запропонована процедура конструювання освітніх компетенцій, яка включає чотири етапи: 1) пошук проявів ключових компетенцій у кожному конкретному навчальному предметі; 2) побудова ієрархічної надпредметної систематики – «древа компетенцій»; 3) проєктування загальнопредметних освітніх компетенцій на вертикальному рівні для всіх трьох ступенів

освіти; 4) проекція сформованих за ступенями компетенцій на рівень навчальних предметів та їх відображення в освітніх стандартах, навчальних програмах, підручниках і методах навчання [6].

Ґрунтуючись на змісті навчальних програм з галузі «Технологія», ми вважаємо, що дизайнерська компетентність вчителя технології містить у своїй структурі такі компоненти: 1) художньо-графічна компетенція (перспективне зображення предметів, побудова композиції на площині, зображення людської фігури згідно з пропорціями, сполученнями кольорів, художньо-графічним оформленням ескізу виробу); 2) культурно-естетична (компетенція у сфері народного та сучасного декоративного мистецтва; компетенція у сфері тенденцій сучасного дизайну; компетенція у поєднанні відомих художньо-конструкторських рішень); 3) проектно-технологічна (побудова композиції декоративно-ужиткової речі; застосування методів художнього проектування, макетування виробів; розробка декору, доцільного для заданого виробу; компетенція у сучасних матеріалах, компетенція у технологіях виготовлення і оздоблення виробів). Окрім того, провідного значення набувають індивідуальні якості: художньо-естетичний смак, художньо-естетичне бачення дійсності, уважність, креативність. Формування зазначених компетенцій є провідним завданням у підготовці творчого, здатного до самовдосконалення фахівця із надпредметним мисленням.

У кредитно-модульній системі процес проектування дизайнерських компетенцій учителя технології, на нашу думку, відбувається поетапно: 1) визначення галузей, в яких фахівець може реалізувати себе як творча особистість; 2) розробка моделі дизайнерської компетентності вчителя технології та моделі її діагностики; 3) складання навчальних планів, що містять дисципліни художньо-практичного спрямування; 4) розробка і впровадження програм навчальних курсів відповідного змісту, в яких визначено завдання, показники та критерії оцінювання сформованості певного кола компетентностей; 5) створення і застосування методичних матеріалів для організації навчального процесу згідно з поставленими завданнями.

Сучасне життя пронизане дизайном: він проникає практично в усі сфери виробництва. Це культурне надбання людства, якому близько ста років, має у своєму підґрунті величезний пласт – народне декоративно-ужиткове мистецтво.

Отже, саме народне мистецтво та художні ремесла стали скарбницею композиційних закономірностей, художніх методів і прийомів, синтезом доцільності і краси, що живить сучасний дизайн. Будуючи професійну діяльність на засадах декоративного мистецтва і дизайну, вчитель технології підвищує як власний культурний рівень, так і рівень своїх вихованців.

Подальше дослідження буде спрямоване на апробацію педагогічних умов формування дизайнерських компетенцій майбутніх учителів.

Література:

1. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». - 2005. - 10 сентября. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
2. Вилкова А.А. Формирование компетентности в процессе обучения живописи у специалиста-дизайнера в вузе : автореф. дисс. ... канд. пед. Наук : 13.00.08 / А.А.Вилкова. - Ульяновск, 2007.- 26 с.
3. Кулешова А.И. Формирование профессиональной компетентности графического дизайнера в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. «Теория и методика профессионального обучения» / Александра Игоревна Кулешова. – Тула, 2009. – 193 с.
4. Овчарук О.В. Результаты емпіричних досліджень серед педагогічної громадськості щодо перспектив запровадження компетентнісного підходу до вітчизняного змісту освіти / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [Н.М.Бібік, О.С.Ващенко, О.І. Локшина та ін.] ; за ред. С.В.Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – С. 57-63.
5. Поліщук Л.П. Професійна підготовка вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. П. Поліщук. — Житомир, 2011. — 20 с.
6. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». - 2005. - 12 декабря. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>.
7. [Щукина Вера Васильевна. Развитие дизайнерской компетентности будущих педагогов профессионального обучения \(дизайн\) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / В.В.Щукина. - Челябинск, 2010.- 192 с.](#)

У статті визначено зміст дизайнерських компетенцій майбутнього вчителя технологій на основі аналізу освітніх стандартів і можливостей навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи.

Ключові слова: проектування, компетентнісний підхід, вчитель технологій, кредитно-модульна система, дизайнерські компетенції.

В статье определено содержание дизайнерских компетенций будущего учителя технологий на основе анализа стандартов образования и возможностей учебного процесса в условиях кредитно-модульной системы.

Ключевые слова: проектирование, компетентносный подход, учитель технологий, кредитно-модульная система, дизайнерские компетенции.

The article defined the content of design skills of the future teachers of technology based on the analysis of educational standards and opportunities for the learning process in a credit-modular system.

Keywords: design, kompetentnosny approach, a teacher of technology, credit-modular system design expertise.